

Раніше невисоку результативність Інтерполу окремі дослідники пояснювали неучастю в його роботі країн «залізної завіси», тобто соціалістичних країн. Зараз ситуація змінилася, «залізна завіса» звалилася, і колишні соціалістичні країни вносять в роботу Інтерполу значний внесок [3, с.276].

І все ж, підводячи підсумки діяльності Інтерполу, потрібно ще раз вказати на його позитивну роль в міжнародній співпраці в боротьбі з карною злочинністю і на те, що ця роль стає все більш значною. Через НЦБ Інтерполу Україна підключилася до міжнародної системи боротьби з кримінальною злочинністю, без чого сьогодні не уявляється її нормальне існування в світовій спільноті. Сьогодні є всі підстави констатувати, що Україна знайшла своє місце у цій міжнародній організації, а правоохоронні органи мають в ній певний авторитет.

Список літератури. 1. Родионов К.С. Интерпол: Миф и действительность. М., 1986. 2. Бельсон Я.М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью. М., 1989. 3. Уголовная юстиция: Проблемы международного сотрудничества. М., 1995. 4. Национальное Центральное бюро Интерпола в Российской Федерации. Сборник / Сост. Ю.Мельников, Е.Гульшев, М.Артамошин. М., 1994. 5. Бельсон Я.М. Международная организация уголовной полиции (Интерпол). М., 1981.

Надійшла до редколегії 14.03.2001р.

*О.О.Мислива,
ад'юнкт каф. кримінального права та кримінології
Нац. ун-ту внутр. справ*

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА НЕЗАКОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ

Трансплантологія як перспективна галузь сучасної медицини характеризується складними психологічними, моральними та юридичними факторами, що набули особливої актуальності наприкінці минулого століття, коли внаслідок зростання науково-технічного потенціалу суспільства вона стала швидко набувати практичного застосування. При цьому, з одного боку науково-технічний прогрес створив умови для забезпечення тривалої життєдіяльності людини, а з іншого – умови здійснення незаконної діяльності, пов'язаної з трансплантологією: торгівлю людьми, аборти, вбивства або тілесні ушкодження з метою вилучення органів чи інших анатомічних матеріалів для трансплантації, купівлю-продаж людських органів тощо.

Детермінантами зазначених діянь є дефіцит донорських анатомічних матеріалів людини та висока вартість хірургічної операції разом з препаратами після операційної реабілітації організму. За статистичними даними щорічно помирають 4 тисячі американців, які здатні сплатити за трансплантант не менш 120 – 200 тис. доларів, але не дочекаються операції за відсутності донорського матеріалу. Складна ситуація існує в країнах близького зарубіжжя і в Україні: із 3,5 тисяч осіб, які чекали пересадки нирок, їх отримали не

більше 120, хоча трансплантація коштує приблизно 10 тис. доларів [1, с.3]. Вказані чинники обумовлюють високоприбутковість незаконної діяльності в трансплантології та зацікавленість злочинного середовища, яке не цурається отримувати злочинні прибутки таким шляхом. Отримання донорського матеріалу набуло статусу «полювання на людину», що створює велику небезпеку як для окремої особи, так і для суспільства в цілому.

Низький рівень правосвідомості та розквіт нігілізму в суспільстві засвідчує, що лише відносно жорсткими заходами можливо призупинити злочинні прояви у цій сфері. Відсутність дієвого механізму реалізації Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» 1999 року актуалізує необхідність вирішення проблем юридичною наукою. Зокрема, відсутність кримінальної відповідальності за незаконну діяльність у сфері трансплантології взагалі треба вважати недоліком законодавчої діяльності. Яскравим прикладом тому є закриття так званої «херсонської кримінальної справи» на підставі безальтернативної «відсутності» складу злочину, коли за наявності міжнародної заборони на торгівлю людськими органами, громадянином України було вправлено до США 420 кілограмів кісток людського походження за винагороду 13,5 тис. доларів. Тож, особа виявилась начебто невинною, а поведінка «соціально можливою» [2, с.6].

Криміналізація завжди була наріжним каменем науки кримінального права. Жоден автор, не зважаючи на розмаїття наукових поглядів, не наважився спростувати таку підставу кримінально-правової заборони як *суспільну небезпеку діянь*. При вчиненні протиправних дій у сфері трансплантології, її наявність очевидна і зумовлена об'єктом посягання. Посягання одночасно спрямовано на такі природні блага як життя, здоров'я, тілесну недоторканність людини та, з іншого боку, на порядок здійснення пересадки органів чи тканин людини, тобто саму можливість забезпечення життя чи здоров'я, втручання у медичну сферу.

При цьому вбивства, тілесні ушкодження, викрадення людини та інші посягання, частіше сприймаються як наслідки посягання на об'єкт. Але проблема є більш широкою, ніж її звичайно уявляють. В трансплантології вони є способами злочинних дій. Це можна довести, розглядаючи незаконні діяння в трансплантології як злочини з формальним складом. Підставою цьому є наявність високого ступеню небезпеки самого посягання та неможливості підрахувати й визначити його наслідки. По-перше, саме по собі втручання до організму людини, незалежно від наслідків небезпечно, а суто медична специфіка трансплантації обумовлює особливу суспільну небезпеку наявних та можливих зловживань. Вважається зрозумілим, що реальну загрозу уявляє злочинець, який знається в нюансах трансплантації, на відміну від особи, що намагається притягти його до відповідальності. По-друге, шкідливі наслідки не піддаються підрахунку, бо не мають грошового еквіваленту – життя, здоров'я, анатомічні матеріали тіла людини безцінні. Неможливо визначити обсяг завданої родині моральної шкоди від втрати особи, яка постраждала від

незаконної трансплантації (наприклад, матір'ю дитини, яку викрали для використання органів).

Звісно, що злочинів без наслідків не буває, тому можливо лише уявно «підрахувати»обсяг шкоди, замінивши її на вартість реабілітації організму після незаконного вилучення анатомічних (регенеративних) матеріалів людини. По-третє, навіть припускаючи, що вбивства, викрадення, насильство є наслідками незаконної діяльності, ми приречені плутатись у теоріях причинності, так ніколи і не з'ясувавши: були діяння причиною чи приводом, наслідки випадковими чи необхідними, особливо що стосується сфери медицини.

Спираючись на вищевказане, можливо уявити безліч форм злочинної діяльності, пов'язаної з трансплантологією, які вказують на підвищену ступінь суспільної небезпеки. Деякі з них вже реалізуються злочинцями:

- *вбивство* з метою отримання трансплантата. Винна особа не рахується з життям іншої особи. Злочин може бути вчинено із «добродійних»мотивів, наприклад: для збільшення терміну життя багатьом іншим людям, порятунку життя близьким, родичам тощо. Винний надає третій особі благо – можливість жити, але це не пом'якшує вину вбивства, оскільки воно вчинюється за рахунок життя і без згоди іншої людини.

Вбивства можливо поділити на наступні види: вчинене за межами медичного закладу близькою реципієнту людиною або за його підмовою найманою особою та вбивство, вчинене лікарем в лікувальному закладі шляхом зловживання своєю професією [3, с.76-79]. Останнє можливо здійснити неправильним лікуванням або ненаданням медичної допомоги. Аналіз слідчої та судової практики показав, що норма про ненадання допомоги з тяжкими наслідками для потерпілого застосовується майже у 70% до медперсоналу із значним стажем роботи за спеціальністю [4, с.169].

Скептики вважають, що вбивство «на вулиці»неможливо, мовляв велика вірогідність відторгнення органу й невелика – належним чином дотриматись стерильності. Проте нестерильна заготівля трансплантату можлива у будь-якому непристосованому для цього приміщенні. Якщо тканини вилучаються від трупу не раніш ніж через 2-3 години і не пізніш ніж 24 години після смерті – вони залишаються стерильні і не дають ускладнень при пересадках. При кімнатній температурі тканини трупа стерильні 12 годин, а при температурі -1-3°C залишаються стерильні до 36 годин [5, с.19-38; 63-66]. Так, слідством встановлено злочинне угруповання, яке займалось торгівлею органами повій, взятих «під час роботи «на трасі «Петербург-Новгород-Псков»[6, с.3]. Мешканці перенаселених районів північно-східної частини Бразилії неодноразово багчили як іноземці шукали малюків без нагляду, потім викрадали їх. Деяких вбивали та калічили заради органів, про що пересвідчували їх спотворені тіла, які знаходили біля дороги або на муніципальному цвинтарі. Інших продавали лікарням або великим медичним центрам [7];

- заподіяння тілесних ушкоджень. Реально, при вилученні органів йдеться про остаточну втрату анатомічного органу, при цьому перші-

сну цілісність та функціональну злагодженість організму не зворот-но втрачено і не просто порушено на певний строк, а назавжди (мова йдеться про нерегеративні органи);

- погроза вбивством або застосування фізичного чи психічного насильства. Уявному донору заподіюються фізичні страждання з метою примусити його дати трансплантат, а при психічному насильстві уявного донора примушують до цієї ролі під загрозою фізичного насильства, розголошення ганебних відомостей тощо. Умовою вилучення донорського трансплантату законодавець визначив наявність добровільної згоди донора у вигляді «письмової заяви про це, підписаної свідомо і без примушування після надання йому лікарем об'єктивної інформації про можливе ускладнення для його здоров'я, а також про його права у зв'язку з виконанням донорської функції» [8, с.4-5]. Небезпека розглядуваних посягань полягає не лише в позбавленні людини права на власний розсуд вирішувати долю свого тіла, а й в тім, що психічне та фізичне насильство може бути застосовано щодо його родичів;
- сприяння або підмова до самогубства з метою використання органів та тканин цієї людини. Більш вірогідними є підмова та сприяння самогубству, оскільки жорстоке поводження з точки зору його визначення в законі – це тривалий процес впливу на уявного донора, який важко запрограмувати;
- аборти для вилучення у ембріонів органів або анатомічного матеріалу. Так, як це сталося у справі таського гінеколога Карагуляна, якого засуджено за продаж немовлят після незаконних абортів замовникам заради так званих «запчастин» для трансплантації [9, с.7]. Небезпека виявляється в тому, що майбутня людина позбавляється навіть права на життя (аборт – це своєрідне мікробвиство плоду, який здатен відчувати біль так само, як народжена людина). Клітини печінки та нервові тканини 6-9 - тижневих ембріонів людини використовуються відповідно для лікування ураженої печінки та нейротрансплантації у Київському Інституті нейрохірургії;
- зловживання професійними знаннями чи посадовим становищем медичного робітника значно підриває авторитет діяльності медичних установ, довіру до медиків, формує негативне ставлення до держави, яка не може забезпечити охорону найважливішої сфери. Медики Ізраїлю направили до центральної лікарні Таллінна шестеро живих донорів з Румунії, один з яких наш співвітчизник, де вилучили у них нирки з подальшою пересадкою ізраїльським реципієнтам, оскільки законодавство Ізраїлю забороняє комерційну пересадку органів від живої людини за яку лікарі-«підприємці», отримали близько 45 тис доларів [10, с.7];
- підrobка медичної документації з метою приховування причин смерті (чи невірної її констатації), фактів вилучення органів з трупу, перекручування фактичного стану здоров'я донора чи реципієнта і

таке інше. Тож небезпека таких діянь полягає в тому, що, як правило, це вчинюється з корисливих або інших особистих мотивів;

- викрадення та інші незаконні угоди щодо людини, незаконне усиновлення з метою використання її як донора. Досить згадати так звані кримінальні «львівську» та «одеську» справи 1992-1994 р. за фактом продажу до США, Швейцарії, Канади, Німеччини, Франції понад 800 немовлят, частина з яких була використана у якості донорів для трансплантації. [12]. На початку 2000 р. порушено кримінальну справу проти молодого подружжя, яке намагалось продати свого 11-ти місячного сина для трансплантації органів за 25 тисяч доларів, знаючи, що за це передбачена кримінальна відповідальність [13, с.3];
- спотворення тіла померлої людини (трупу) для взяття анатомічних матеріалів або для виготовлення біоімплантів, або для продажу. Прокуратурою м. Хабаровська було виявлено фірму на базі моргу, яка продавала біоматеріал лікарням та намагалась отримати офіційну ліцензію для вивозу органів за кордон. Московською службою з надання ритуальних послуг було незаконно вилучено з трупів 18718 гіпофізів, мозкових оболонок - 5806, очних яблук - 1172 пари, кісткових трансплантатів - 400 комплектів внутрішніх органів та тканин (серце, нирки, легені, аорти тощо) – взагалі більше 700 одиниць [14].

«De facto»законом охороняються особисті права померлого, які йому належали за життя, бо обов'язковим є отримання згоди донора за життя чи правонаступників померлого на вилучення трансплантату. Це обґрунтовується ступенем суспільної небезпеки наслідків. Вільне вилучення анатомічних матеріалів у трупах є певним стимулом для:

а) злочинного бізнесу – торгівлі анатомічними матеріалами людини;

б) професійних зловживань (підтасування медичних показань, заздалегідь невірної констатації смерті донора тощо).

- пошкодження трансплантату в умовах катастрофічного їх дефіциту унеможливує порятунок життя або здоров'я щонайменше двох осіб – реципієнта і донора.

Деякі з розглянутих способів, за допомогою яких здійснюється злочинна діяльність у галузі трансплантології, є криміналізованими. Але мета кримінального закону не досягнута – суспільно небезпечні діяння залишаються некараними. Введення певної норми до чинного КК України та його проекту повинно стати основою для подальших наукових розробок в області захисту трансплантології. З цією метою нами пропонується стаття, яка не претендує на остаточність, у такій редакції:

«Стаття. Незаконна діяльність, пов'язана з трансплантацією

(1) Незаконне взяття та (або) обіг анатомічних матеріалів людини з метою їх трансплантації, — ...

(2) Ті ж діяння, що вчинені шляхом примушення або обману — ...

(3) Дії, передбачені частинами (1) та (2) цієї статті вчинені щодо неповнолітнього або особи, яка заздалегідь для винного перебуває в безпорадному стані чи в матеріальній, чи в іншій залежності від винного, — ”.

Незаконні діяння в галузі трансплантології необхідно буде кваліфікувати за сукупністю статей у відповідності з формами незаконної діяльності.

Список літератури: 1. О. Нікоєнко. Десять успішних операцій з трансплантації нирки дітям здійснено в Україні // Ваше здоров'я. 1999. № 71. 6 жовт. 2. О. Баггишев. Контрабанда трансплантаційного матеріалу // Крок.1999. № 21. 3. Горелик И.И. Правовые аспекты пересадки органов и тканей. Минск, 1971. 4. Глушков В.А. Ответственность за преступления в области здравоохранения. К., 1987. 5. Имамалиев А.С. Заготовка и консервация тканей опорно-двигательного аппарата. М., 1970. 6. Дорофеев О. Скальпель для проститутки // Киевские ведомости. 1998. 1 авг. 7. <http://www.gssmp/scinnov.ru/medfarm/fom/98/torgovlja.html>. 8. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16 липня 1999 року, ресстраційний № 1007-XV // Голос України. 1999. 151(2153). 9. Ардабашкая Е. Проданные дети // Комсомольская правда. 1998. 6 фев. 10. Тетерин И. Хирурги-людоеды // Рос.газета. 1998.-7 фев. 11. Трансплантация. Медицина // Всеукраинские ведомости. 1997. 7 мая. 12. Пуговица Н. Младенцы на экспорт // Сельская жизнь. 1997. 23 сент. 13. Родители продавали грудного ребенка... // Московский Комсомолец. 2000.10 фев. 14. <http://zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/99/287/71.html>

Надійшла до редколегії 3003.2001р.

*Владислав Б. Смелік,
магістрант Нац. ун-ту витур. справ*

НАЦІОНАЛЬНЕ ЦЕНТРАЛЬНЕ БЮРО ІНТЕРПОЛУ В УКРАЇНІ:

МЕТА ТА ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол-МОКП) – це міжнародна організація, основними цілями якої є «забезпечення й розвиток широкого поліцейського співробітництва між країнами для попередження міжнародної злочинності, передачі правопорушників до рук правосуддя і захисту людей та власності (ст. 2 Статуту Організації в новій редакції) [1, с.227].

Практична реалізація закріплених Статутом цілей здійснюється через механізм оперативної взаємодії країн-учасниць в системі Інтерполу, основним структурним елементом якого є національні центральні бюро – НЦБ. Вони призначені «слугувати в своїй країні опорним пунктом міжнародного співробітництва в рамках Інтерполу»[5, с.128].

Як зазначив російський юрист К.С.Родіонов, Національні центральні бюро являють собою своєрідний «фенсемен у практиці міжнародних відносин держав», аналогів якому немає в структурі інших міжнародних організацій [6, с.71].

Специфіка правового положення Бюро полягає в одночасному перебуванні у складі двох систем: Міжнародної організації кримінальної поліції та національної поліцейської служби країни-члена організації. Статут Інтерполу не містить положень відносно компетенції, організаційної структури НЦБ; вибір правоохоронної служби, на яку покладаються функції Бюро, обсяг повноважень теж визначається країною-учасницею